

УДК 327.82(303.223)

Геополітичний потенціал України в міжнародних рейтингах

О.В. ДАШЕВСЬКА

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпропетровськ, Україна,
E-mail: dashevskaya@mail.ru**Авторське резюме**

Оцінити власний стан політичного, соціально-економічного, культурного розвитку допомагає моніторинг основних показників, який представлений у численних внутрішніх та міжнародних оціночних системах та рейтингах. Поза увагою вітчизняних можновладців, науковців та експертів залишаються такі міжнародні системи оцінок, як індекс процвітання (аналітичний центр Legatum, ОАЕ), індекси національної потужності (Іран, Польща), глобальний рейтинг інтегральної потужності (Росія), індекс «слабкості» країни (США) та ін. На прикладі даних рейтингів у статті проаналізовано геополітичний статус та місце України на сучасній політичній мапі світу на основі співставлення даних міжнародних індексних оцінок.

Результати міжнародних рейтингів продемонстрували наочно відсутність вагомої ролі нашої держави на геополітичній мапі світу. Проведене дослідження окремих індексних оцінок дозволило виявити проблемні зони у розвитку геополітичного потенціалу України, зокрема: інституціональне середовище (державна влада); економічна нестабільність (товарні та фінансові ринку, бізнес-процеси); відсутність науково-технічного прогресу (інноваційність економіки); обороноздатність країни.

Реформування даних сфер життєдіяльності країни дозволить налагодити рівноправний геополітичний діалог між усіма акторами міжнародних відносин, сприятиме підвищенню якості життя населення самої країни та зростанню внутрішньої підтримки – почнеться процес націєтворення.

Ключові слова: геополітика, національна потужність, глобальна конкурентоздатність, «слабкість» держави, інтегральна могутність країни, міжнародний рейтинг, Україна.

Geopolitical potential of Ukraine in international rankings

O.V. DASHEVS'KA

Alfred Nobel university in Dnipropetrovsk, Dnepropetrovsk, Ukraine,
E-mail: dashevskaya@mail.ru**Abstract**

In order to evaluate the rate of the political, socio-economic, cultural development, the monitoring of the main indicators, which is presented in numerous domestic and international evaluation systems and rankings, could be used. The national power index (Iran, Poland), a global integrated power rating (Russia), the index of «weakness» of the country (USA) others are ignored by the scholars, Ukrainian authorities and experts. In this article the geopolitical status and place of Ukraine with the help of these rankings on the base of comparisons of international indexes data is analyzed.

The absence of the significant role of our country on the geopolitical map of the world is demonstrated by the results of international rankings. The problem areas in the development of Ukrainian geopolitical potential, especially economic instability (commodity and financial markets, business processes); lack of scientific progress (innovation economy); the defensive capacity of the country are revealed during the investigation.

Restructuring of these areas of the country's activity will establish an equal geopolitical dialogue between all actors of international relations, will improve the quality of life of the country and the growth of domestic support and as a result of these reforms the process of nation creation will start.

Key words: geopolitics, national power, global competitiveness, «weakness» of the country, integral power of the country, international ranking, Ukraine.

Постановка проблеми. Зміни соціально-політичного буття України, які відбулись протягом 2013 – 2014 рр., економічна криза та війна на Донбасі актуалізували питання геополітичного статусу країни, її майже повної залежності від інших країн світу (Росії, США, ЄС). Оцінити власний стан політичного, соціально-економічного, культурного розвитку допомагає моніторинг основних показників, який представлений у численних внутрішніх та міжнародних оціночних системах

і рейтингах. Зауважимо, що більшість показників, врахованих у національних програмах дій (концепціях, стратегіях, планах тощо), має дещо штучне завищення, а міжнародні оцінки – не відображають повної картини реальної ситуації в Україні. Разом з тим, у сукупності подібні оцінки дозволяють побачити місце країни у світі, її геополітичний вплив на світовій арені, визначити загальні проблемні місця та конкурентні переваги, що допомагає розробити перспективні стратегіч-

ні плани подальшого розвитку. В Україні не знайшли достатнього поширення багато систем міжнародних оцінок геополітичного статусу та/або стану країн. Найбільш популярними в даному аспекті є індекс розвитку людського потенціалу (Комітет розвитку ООН), індекс глобальної конкурентоспроможності (Всесвітній економічний форум, Швейцарія) та індекс інвестиційної привабливості від агенції Fitch. Останнім часом в Україні дуже поширеним стало використання індексу сприйняття корупції від Transparency International. Разом з тим, поза увагою можновладців та експертів залишаються такі міжнародні системи оцінок як індекс процвітання (аналітичний центр Legatum, ОАЕ), індекси національної потужності (Іран, Польща), глобальний рейтинг інтегральної потужності (Росія), індекс «слабкості» країни (США) тощо. Погоджуючись з тим, що використання різноманітних рейтингових оцінок повинно бути обережним, водночас їх застосування в державному управлінні при розробці геополітичних програм дій країни вважається необхідним хоча б з точки зору розуміння ставлення до країни у зовнішньому світі.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільша кількість робіт в українській науці присвячена дослідженню економічної складової розвитку країни у системі міжнародних відносин. Дані роботи ґрунтуються на вивченні оцінок глобального індексу конкурентоспроможності країн (О. Амоша, Л. Антонюк, С. Бандур, Д. Богиня, О. Білорус, Б. Буркинський, Б. Данилишин, Я. Жаліло, Д. Лук'яненко, Н. Лук'яченко, Ю. Пахомов, В. Приймак, І. Тараненко, О. Швиданенко та ін.). Вагомі результати наукових досліджень були досягнуті у антикорупційній сфері (Л.І. Аркуш, О.Д. Береза, О.Ю. Бусол, Д.І. Йосифович, П. Мауро, Д.Й. Никифорчук, В.М. Соловйов, М.І. Флейчук та ін.). Питанням оцінки людського розвитку та розвитку людського потенціалу приділяється увага таких вітчизняних науковців, як І. Бондар, Н. Верхоглядова, О. Власюк, С. Вовканич, В. Геєць, О. Грішнова, М. Долішній, Т. Заяць, М. Кизим, М. Кім, Т. Кір'ян, О. Кендюхов, Н. Корабльова, Ю. Муликова, А. Колот, Е. Лібанова, І. Лукінов, Л. Михайлова, В. Порожня, В. Приймак, В. Трошинський, А. Чухно, Л. Шаульська, К. Якуба та ін. Індeksi інституційного розвитку політичної системи країни досліджували Є. Гайданки, А. Зельницький, Л. Збрицькою, О. Конотопцев, Б. Райковський, О. Романюк, М. Чабанна тощо. Необхідно відзначити майже повну відсутність робіт, присвячених дослідженню індексів національної потужності та національної могутності (геополітичні та політичні аспекти), відчувається брак досліджень, присвячених позиціонуванню країни на міжнародній арені, питанням геополітичного потенціалу України та методики його оцінки і формування.

Мета дослідження - проаналізувати геополітичний статус та місце України на сучасній політичній мапі світу на основі співставлення даних міжнародних індексних оцінок.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка держава світу займає певне місце у геополітичному

просторі будь-то політичний, економічний чи культурний вплив на інші держави. В науковій літературі немає загальноприйнятого переліку факторів та їх атрибутів для оцінки такого місця та/або ролі держави в ієрархічній системі глобальних відносин. З одного боку це пов'язано із складністю самого завдання – оцінити державу за допомогою багатьох, часто неспівставлених між собою, факторів. З іншого, будь-яка подібна оцінка несе суб'єктивізм та певні обмеження щодо використання результатів. Незважаючи на це, сучасна наука та практика має достатньо вагомих багаж емпіричних досліджень основних сфер діяльності країни за різноманітними методиками. Початок подібних досліджень можна віднести до епохи Відродження, коли у 1741 р. І.П. Зюсмільх висловив національну безпеку та впливовість країни як величини прямо пропорційну добутку чисельності населення на його щільність [4]. Інший приклад – розробка С. Кузнецом у 1934 р. категорії валового внутрішнього продукту, за допомогою якої і сьогодні оцінюється якість життя населення країн світу [2].

Зрозуміло, що з часом з'явилась необхідність розробки більш повної оцінки, яка б включала реальне бачення якості життя, ступінь задоволеності населення життям та ін.

Щодо визначення геополітичного місця країни у світі варто виділити одну з перших комплексних підходів до подібної оцінки американського геополітика Н. Спайкмена, який визначив 10 критеріїв геополітичної могутності держави [5]: поверхня території, природа кордонів, чисельність населення, наявність чи відсутність корисних копалин, економічний чи технічний розвиток, фінансова потужність, етнічна однорідність, рівень соціальної інтеграції, політична стабільність, національний дух.

Р. Клайн запропонував наступну формулу для визначення інтегральної могутності держави:

$$P = (C + E + M) \times (S + W), \quad (1)$$

де: P – сукупна могутність держави, C – критична маса (населення + територія); E – економічна потужність; M – військова потужність; S – стратегічна концепція (доктрина); W – державна воля [10].

Розвиваючи дану формулу, Карлос Маттос запропонував додати ще одну змінну K – ступінь авторитету керівника держави [7]:

$$P = (C + E + M) \times (S + W + K), \quad (2)$$

Оцінка за формулами (1) та (2) проводиться за допомогою експертних методів, враховуючи необхідні статистичні спостереження. Однак, суто експертна оцінка ставить під сумнів результати, тому з початку 1960-х рр. почали активно розробляти комплексні показники, серед яких індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс національної потужності, індекс розвитку людського потенціалу, індекс добробуту громадян тощо.

Найбільш популярним серед науковців усього світу є індекс глобальної конкурентоспроможності, запропонований Всесвітнім економічним форумом (Швейцарія). Методика даного індексу включає оцінку дванадцяти факторів: інституціональне середовище, інфраструктура, макроекономічна

стабільність, охорона здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність товарних ринків, ефективність ринку праці, досконалість фінансових ринків, технологічний розвиток, розміри ринку, якість бізнес-процесів, інновації [9]. За результатами оцінки країни розподіляються за трьома основними групами: країни, економіка яких розвивається на факторній основі; країни, розвиток яких визначається економічною ефективністю; країни з інноваційною економікою. Також виділяють дві перехідні групи – від першої групи до другої та від другої до третьої. За даними рейтингу 2014-2015 рр. Україна посіла 76 місце серед 144 країн, які взяли участь в оцінці. Даний результат відніс нашу державу до другої основної групи. Порівняння результатів оцінки України з результатами трійки лідерів рейтингу та країнами-сусідами за окремими факторами представлені в табл. 1.

Як бачимо, найбільший результат показала оцінка розміру ринку, охорони здоров'я та початкової освіти, вищої освіти та професійної підготовки. Можна припустити, що саме в даних сферах Україна має певний вплив на розстановку сил у геополітичному просторі світу.

Англійський інститут Legatum пропонує іншу рейтингову оцінку країн – Індекс процвітання, який дозволяє комплексно охарактеризувати національний успіх країни у світі. Даний індекс ґрунтується на 89 індикаторах в таких основних сферах: економіка, підприємництво, державне управління, освіта, охорона здоров'я, національна безпека, особиста свобода, соціальний капітал. Результати оцінки даного індексу виділили п'ятірку лідерів серед країн світу – Норвегія, Швейцарія,

Нова Зеландія, Данія, Канада. США посіла 10 місце, Польща - 31, Україна – 63, Росія – 68, Грузія - 80, Молдова – 89 [6, р.10]. Найкращими позиціями для України тут є освіта і соціальний капітал.

Результати даного рейтингу демонструють схожість з індексом глобальної конкурентоспроможності в частині освіти. Водночас, з урахуванням реальної ситуації в Україні, ми не можемо підтвердити дані висновки, особливо відносно факторів освіти та охорони здоров'я.

Заслужовує на увагу рейтингова оцінка запропонована науковцями Міжнародною академією досліджень майбутнього (Росія) – Глобальний рейтинг інтегральної могутності 100 країн світу [1]. Автори даного рейтингу виділяють дев'ять базових факторів: управління, територія, природні ресурси, населення, економіка, культура та релігія, наука та освіта, армія (військові сили), зовнішня політика (геополітичне середовище). Кожен з базових факторів розглядається у відповідності до нечіткої чотирьохзначної топологічної шкали, чисельні значення якої знаходяться в діапазоні від 1 до 10. Дана шкала розподіляє країни за чотирма рівнями: «зверх держава» (8-10 балів), «велика держава» (5-8 балів), «регіональна держава» (2-4 бали), «мала держава» (1 бал). Результати оцінки за даною методикою представлені в табл. 2.

Виходячи з результатів даного рейтингу, Україну, Польщу та Швейцарію можна віднести до «регіональних держав», Сінгапур, Молдову та Грузію – до малих держав, Росію – до «великих держав», а США – до «зверх держав». Водночас, не зовсім зрозумілою є оцінка загального рейтингу країни в даній методиці, що викликає певні сумніви щодо результатів. Тим більш, що результати

Таблиця 1

Порівняння результатів оцінки глобальної конкурентоспроможності України з деякими країнами світу, 2014 рр.

Країна	Загальне місце в рейтингу	Фактор глобальної конкурентоспроможності											
		Іституціональне середовище	Інфраструктура	Макроекономічна стабільність	Охорона здоров'я і початкова освіта	Вища освіта і професійна підготовка	Ефективність товарних ринків	Ефективність ринку праці	Досконалість фінансових ринків	Технологічний розвиток	Розміри ринку	Якість бізнес-процесів	Інновації
Швейцарія	1	9	5	12	11	4	8	1	11	10	39	2	2
Сінгапур	2	3	2	15	3	2	1	2	2	7	31	19	9
США	3	30	12	113	49	7	16	4	9	16	1	4	5
Польща	43	56	63	63	39	34	51	79	35	48	19	63	72
Росія	53	97	39	31	56	39	99	45	110	59	7	86	65
Грузія	69	48	59	48	63	92	60	41	76	67	103	113	121
Україна	76	130	68	105	43	40	112	80	107	85	38	99	81
Молдова	82	121	83	56	93	84	103	82	100	51	124	124	131

Джерело: The Global Competitiveness Report 2014-2015 Rankings

даного рейтингу значно відрізняються від даних інших оцінок. Ще один рейтинг, розроблений провідними американськими політологічними інститутами спільно з Американським фондом миру та журналом Міжнародна політика, оцінює країни світу за рівнем «слабкості» (The Fragile State Index) [8].

Аналіз проводиться за 12 критеріями з трьох основних груп: соціальна, економічна та військово-політична. Оцінка проводиться за 10-бальною шкалою, де 0 – найвища ступінь стабільності, 10 – найвища ступінь нестабільності, загальний результат отримується простою сумою всіх балів і може дорівнювати 120 балам. У 2015 р. дане дослідження охопило 178 країн світу, а результати дозволили розділити країни на чотири групи (див. табл. 3).

Розподіл за кожним з 12 критеріїв виділе-

них раніше нами країн представлений у табл. 4.

Як видно з табл. 3 та 4 Україна разом з Росією та Китаєм опинились у другій групі країн із стабільністю нижче середнього або, як зазначають самі автори рейтингу, з високим рівнем ризику. В розрізі окремих показників можна зазначити, що Україна має найвищий показник економічної нестабільності серед виділених країн, високі бали за показниками делегітимізації та криміналізації державних структур, впливу апарату силових структур, кланових еліт та геополітичного впливу на внутрішню політику країни. Дані результати говорять про наявність проблем в економіці, державній владі (корупція) та геополітиці, що і не дозволяє нашій країні вийти на передові позиції в регіоні.

Наостанок наведемо результати досліджень іранських вчених, які у 2007 р. запропонували мо-

Таблиця 2

Місце України в глобальному рейтингу інтегральної могутності 100 країн світу, 2008 р.

Країна	Загальне місце в рейтингу	Фактори інтегральної могутності країни								
		Управління	Територія	Природні ресурси	Населення	Економіка	Культура та релігія	Наука та освіта	Армія	Зовнішня політика
Швейцарія	27	4	1	3	1	2	4	3	2	5
Сінгапур	86	2	1	1	1	2	1	1	1	3
США	1	8	10	6	8	9	8	8	9	10
Польща	28	3	2	3	2	3	4	3	2	3
Росія	4	5	7	7	6	5	6	5	7	5
Грузія	88	2	1	2	1	1	2	1	1	1
Україна	26	3	4	3	2	2	4	4	3	3
Молдова	85	2	1	2	1	1	2	2	1	1

Джерело: Глобальний рейтинг інтегральної сили 100 ведучих стран мира. Доклад–2008 к обсуждению

Таблиця 3

Розподіл країн-лідерів рейтингу «слабкості» за групами, 2015 р.

1 група – критичний рівень нестабільності	2 група – рівень стабільності нижче середнього	3 група – рівень стабільності вище середнього	4 група – високий рівень стабільності
Південний Судан (114,5 бала)	Гвінея-Бісау (99,9 бала)	Вірменія (69,7 бала)	Португалія (29,7 бала)
Сомалі (114 бала)	Нігер (97,8 бала)	Казахстан (68,3 бали)	Німеччина (28,1 бал)
ЦАР (111,9 бала)	Росія (80 бала)	Польща (39,8 бала)	Нова Зеландія (22,6 бала)
Судан (109,8 бала)	Китай (76,4 бали)	США (35,3 бали)	Швейцарія (22,3 бали)
	Україна (76,3 бали)	Сінгапур (34,4 бали)	Фінляндія (17,8 бала)
Всього країн: 16	Всього країн: 91	Всього країн: 56	Всього країн: 15

Джерело: The Fragile State Index 2015

дель оцінки національної могутності (потужності) країн світу. Проаналізувавши 28 теоретичних моделей автори даного підходу виділили 9 ключових факторів: економічні, політичні, культурні, соціальні, військові, територіальні, науково-технічні, транснаціональні, аерокосмічні. Обравши 87 критеріїв, які характеризують виділені фактори, науковці проаналізували 140 країн. Оцінка країни розраховувалась залежно від її частки у загальному обсязі конкретної змінної, а загальний результат – це проста сума балів за кожним з факторів [3].

Лідерами даного рейтингу стали США (882 бали), Китай (462 бали), Росія (458 бали), Велика Британія (440 балів), Японія (424 бали) та ін. За результатами оцінки всі країни розподілились між 5 рівнями, що дозволило авторам скласти глобальну геополітичну структуру світу (рис. 1).

За даним рейтингом Україна зайняла місце в четвертому рівні потужності країн, що свідчить про низьку оцінку можливостей країни впливати на геополітичні процеси у світі. Можна сперечатись чи погоджуватись з будь-якими оцінками, водночас проблеми заперечувати неможливо.

Проаналізувавши представлені вище та інші рейтингові оцінки можна скласти певну узагаль-

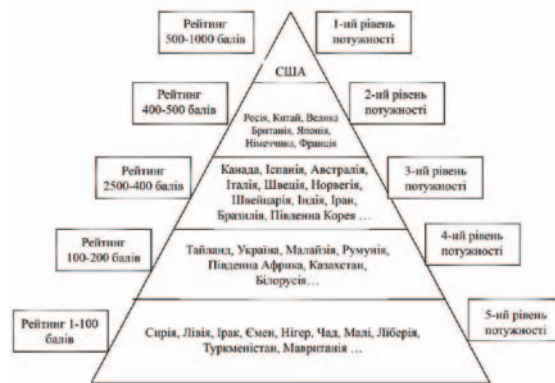

Рис. 1. Глобальна геополітична структура світу за

Джерело: S.H. Zarghani, 2007 [3, p.238].

нюючу картину для України, яка дозволить виділити конкретні ключові сфери, які потребують негайного реформування з точки зору геополітичних наслідків:

1. Інституціональне середовище (державна влада);
2. Економічна нестабільність (товарні та фі-

Таблиця 4

Розподіл балів рейтингу «слабкості» країн, 2015 р.

Критерії	Швейцарія	Сінгапур	США	Польща	Росія	Грузія	Україна	Молдова
1 група – Соціальні показники								
Демографічне навантаження	1,9	2,9	3,0	3,3	5,1	3,9	4,5	5,3
Міграція біженців та/чи переміщених осіб	2,1	1,1	2,1	2,8	5,7	7,4	4,4	4,4
Наявність невдоволених, мстивих	3,6	3,1	5,0	4,4	9,3	7,8	7,0	6,5
Стійка та перманентна еміграція з країни	2,1	3,3	5,0	4,4	4,5	5,4	5,5	6,4
2 група – Економічні показники								
Нерівномірність економічного розвитку	2,7	4,0	4,8	3,5	6,4	5,9	4,7	5,3
Економічна нестабільність	2,0	2,5	2,8	4,1	4,4	5,8	6,5	6,3
3 група – військово-політичні показники								
Делигітимізація та криміналізація державних структур	1,0	3,8	2,4	3,2	7,9	8,8	8,5	6,3
Наявність та якість громадських послуг	1,4	1,8	2,1	2,8	4,7	4,8	3,8	5,4
Порушення прав людини	1,8	4,6	3,7	2,5	8,9	5,8	6,4	5,4
Вплив апарату силових структур, наявність «держава в державі»	1,4	1,6	2,8	2,3	9,1	7,3	7,9	6,6
Вплив кланових еліт	1,0	4,0	4,0	3,8	8,1	9,1	8,0	7,8
Геополітичний вплив	1,3	1,7	1,1	2,7	5,9	7,3	9,1	7,3
Разом	22,3	34,4	35,3	39,8	80	70	76,3	73,0

Джерело: The Fragile State Index 2015

нансові ринку, бізнес-процеси);

3. Відсутність науково-технічного прогресу (інноваційність економіки);

4. Обороздатність країни.

Реформування даних сфер життєдіяльності країни дозволить налагодити рівноправний геополітичний діалог між усіма акторами міжнародних відносин, сприятиме підвищенню якості життя населення самої країни та зростанню внутрішньої підтримки – почнеться процес націєтворення.

Висновки. Результати міжнародних рейтингів яскраво свідчать про відсутність вагомої ролі нашої державі на геополітичній мапі світу. Проведене дослідження окремих індексних оцінок дозволило виявити проблемні зони у розвитку геополітичного потенціалу України, зокрема в сфері державного управління та економіці. Лише подолання внутрішніх проблем дозволить створити дійсно єдину українську націю, яка обійме достойне її потенціалу місце у міжнародних відносинах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Глобальный рейтинг интегральной мощи 100 ведущих стран мира. Доклад–2008 к обсуждению. 2-е издание. — М.: Международная Академия исследований будущего, 2008. — 148 с.
2. Сарычев В. Г., Саймон С., Кузнец // Большая советская энциклопедия : в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. — 3-е изд. — М. : Советская энциклопедия, 1973. — Т. 13 : Конда — Кун. — 608 с.
3. Hafeznia, M.R., S.H. Zarghani, Z. Ahmadipor and A.R. Eftekhari,,. Presentation a new model to measure national power of the countries.. J. Applied Sci., 2008. №8: 230-240
4. Neugebauer, W. Johann Peter Süßmilch, Geistliches Amt und Wissenschaft im friderizianischen Berlin, in: Berlin in Geschichte und Gegenwart, Jahrbuch des Landesarchivs Berlin, hrsg. von Hans J. Reichhardt, Berlin 1985
5. Spykman N.J. Geography and Foreign Policy // American Political Science Review, Vol. XXXIII, № 3, 1939. — с.391-423.
6. The 2014 Legatum Prosperity Index // Legatum Institute, November 2014. — 29 p.
7. The Evolution and Evaluation of the Concept of Power. Major General Carlos de Meira Mattos. Brazilian Army, Military Review, June 1977.
8. The Fragile State Index 2015 // The Fund for Peace [Web resource]. — URL: <http://fsi.fundforpeace.org/>. — Date of the application: 08.07.2015.
9. The Global Competitiveness Report 2014-2015 Rankings // World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 3 September 2014 [Web resource]. — URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/report-highlights/>. — Date of the application: 05.07.2015.
10. World power assessment : a calculus of strategic drift / by Ray S. Cline. - Washington: Center for Strategic and International Studies, Georgetown University, 1975. - 173 p.

Стаття надійшла до редакції 09.05.2015

REFERENCES:

1. Globalnyy reyting integralnoy moschi 100 veduschih stran mira. Doklad–2008 k obsuzhdeniyu. 2-e izdanie. (Global 100 ranking of the integral power of the leading countries of the world. Report of 2008 for discussion. 2nd edition) — М.: *Mezhdunarodnaya Akademiya issledovaniy buduschego*, 2008. — 148 p.
2. *Saryichev V. G. Simon S. Kuznets (Simon S. Kuznets) // Bolshaya sovetskaya entsiklopediya*. — М. : *Sovetskaya entsiklopediya*, 1973. — Vol. 13 : *Konda — Kun*. — 608 p.
3. Hafeznia, M.R., S.H. Zarghani, Z. Ahmadipor and A.R. Eftekhari. Presentation a new model to measure national power of the countries.. J. Applied Sci., 2008. №8: 230-240
4. Neugebauer W. Johann Peter Süßmilch, Geistliches Amt und Wissenschaft im friderizianischen Berlin, in: Berlin in Geschichte und Gegenwart, Jahrbuch des Landesarchivs Berlin, hrsg. von Hans J. Reichhardt, Berlin 1985
5. Spykman N.J. Geography and Foreign Policy // American Political Science Review, Vol. XXXIII, № 3, 1939. — p.391-423.
6. The 2014 Legatum Prosperity Index // Legatum Institute, November 2014. — 29 p.
7. The Evolution and Evaluation of the Concept of Power. Major General Carlos de Meira Mattos. Brazilian Army, Military Review, June 1977.
8. The Fragile State Index 2015 // The Fund for Peace [Web resource]. — URL: <http://fsi.fundforpeace.org/>. — Date of the application: 08.07.2015.
9. The Global Competitiveness Report 2014-2015 Rankings // World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 3 September 2014 [Web resource]. — URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/report-highlights/>. — Date of the application: 05.07.2015.
10. World power assessment : a calculus of strategic drift / by Ray S. Cline. - Washington: Center for Strategic and International Studies, Georgetown University, 1975. - 173 p.

Дашевська Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля
Адреса: 49000, вул. Набережна Леніна, 18
E-mail: dashevskay@mail.ru

Dashevs'ka Olga Volody'my`rivna – PhD in economics, associate professor
Alfred Nobel university in Dnipropetrovsk
Address: 18, Naberezhna Lenina Str., Dnipropetrovsk, 49000, Ukraine
E-mail: dashevskay@mail.ru